

שופטים - מצודת ציון

[א](#) [ב](#) [ג](#) [ד](#) [ה](#) [ו](#) [ז](#) [ח](#) [ט](#) [י](#) [יא](#) [יב](#) [יג](#) [יד](#) [טו](#) [טז](#)
[יז](#) [יח](#) [יט](#) [כ](#) [כא](#)

שופטים פרק-א

[ה](#) **אדוני בזק**. כך שמו, וכן (יהושע י א) אדוני צדק : **[ו](#)** **ויקצו**. ענין חתוך וכריתה, כמו (שמות לט ג) וקצץ פתילם : **בהנות**. אצבעות אגודל, כמו (שם כט כ) בהן ידם הימנית : **[ז](#)** **מלקטים**. לשון לקיטה : **[ח](#)** **שלחו**. על כי אם מי יבעיר האש באחד מן המקומות, עשה יעשה שליחותו, והולך ממקום למקום ושורף הכל, לזה נקרא בלשון שלוח : **[ט](#)** **והשפלה**. העמק : **[י](#)** **לפנים**. בימים הקדמונים : **[יד](#)** **ותסיתהו**. מלשון הסתה ופתוי : **ותצנח**. ענין נעיצה, כמו (שופטים ד כא) ותצנח בארץ. ורוצה לומר, נפלה בכח, וכאלו ננעצה בארץ : **[טו](#)** **הבה**. תנה, כמו (בראשית מז טו) הבה לנו לחם : **ברכה**. מתנה ומנחה, וכן (שם לג יא) קח נא את ברכתי : **הנגב**. ענין יובש, כמו (ישעיהו כא א) כסופות בנגב : **נתתני**. נתת לי : **גלת**. מעין, כמו (שיר השירים ד יב) גן נעול : **עלית**. מלשון עליון : **[יז](#)** **ויחרימו**. ענין אבדון וכליון : **[יט](#)** **ויורש**. מלשון גרושין : **רכב ברזל**. אנשי רכב, חזקים כברזל : **[כ](#)** **הענק**. אנשים גבוהי הקומה : **[כג](#)** **ויתירו**. ענין חקירה וחפוש, כמו (במדבר יג ב) ויתרו את ארץ כנען : **[כד](#)** **מבוא**. מלשון ביאה : **[כז](#)** **ויואל**. ענין רצון, וכן (שמות ב כא) ויואל משה : **[לד](#)** **וילחצו**. ענין דחק, כמו (במדבר כב כה) ותלחץ אל הקיר : **לא נתנו**. לא הניחו, כמו (בראשית לא ז) ולא נתנו אלהים : **[לה](#)** **ותכבד**. עניינו כמו ותחזק :

שופטים פרק-ב

[א] מלאך. ענין שליח : **הבכים**. אמר על שם סופו, שקראו המקום 'בכים' : **אפר**. מלשון הפרה ובטול : **[ב] תתצון**. מלשון נתיצה ושבירה : **[ג] צדים**. לשון צדיה, ורצונו לומר לצודד נפשות : **[ט] חרס**. הוא סרח האמור בספר יהושע (כב ל) ומתהפך הוא, כמו כבש כשב : **[י] נאספו**. ענין מיתה, כמו (במדבר כ כד) יאסף אהרן : **[יג] לבעל ולעשתרות**. שמות עבודה זרה : **[יד] שסים**. דורכים ורומסים, כמו (זכריה יד ב) ונשסו הבתים : **וימכרם**. מסרם, וכאלו מכרם : **[טו] ויצר**. מלשון צר ודוחק. (יז) זנו. המשילם לזונה העוזבת בעל נעוריה, ותאהב זולתו : **[יח] ינחם**. ענין הפוך מחשבה : **מנאקתם**. ענין צעקה מכאב לב, כמו (שמות ו ה) שמעתי את נאקת : **לחציהם ודחקיהם**. הוא כפל ענין במלות שונות ובא לחזק הדבר, והוא כלל גדול בדברי הנביאים : **[יט] לא הפילו**. לא גרעו, ודוגמתו (איוב יב ג) לא נופל אנכי מכס : **ממעלליהם**. ממעשיהם : **[כ] ויחר**. ענין כעס : **יען**. בעבור : **[כא] להוריש**. לגרש : **עזב**. הניח : **[כב] נסות**. מלשון נסיון :

שופטים פרק-ג

[ג] סרני. ענין שררה : **[ז] אשרות**. אילן הנעבד : **[י] ותעז**. ענין חוזק : **[יא] ותשקט**. ענין מנוחה : **[טו] אטר**. ענין סגירה, כמו (תהלים סט טז) ואל תאטר עלי באר פיה. ורצה לומר : כאלו יד ימינו סגורה, כי לא שלט בה : **[טז] פיות**. חודה של חרב נקראת פה : **גמד**. אמה, וכן (יחזקאל כז יא) גמדים במגדלותיך, שרצה לומר, אנשי מדה קצרה : **למדיו**. למבלושיו, כמו (ויקרא ו ג) מדו בד : **ירך**. צד, כמו (ויקרא א יא) ירך המזבח : **[יז] בריא**. בעל בשר שמן, וכמו (מלכים א ה ג) עשרה בקר בריאים : **[יט] הפסילים**. מקום שמחליקים שם פני האבנים, כמו (שם שם לב) ויפסלו בני שלמה : **הס**. ענין שתיקה, כמו (במדבר יג ל) ויהס כלב : **מעליו**. מאצלו : **[כ] בעלית**. מלשון עליה, הבנויה ממעל : **המקרה**. מלשון קור וצינה : **[כא] ויתקעה**. ענין נתיצה ותחיבה, וכן (שמואל ב יח יד) ויתקעם בלב אבשלום : **[כב] הנצב**. הוא יד החרב שמעמיד אותה לעשות מלאכתה : **הלהב**. היא ברזל החרב, כי היא מברקת כלהב כשהיא מרוטה, כמו (נחום ג ג) ולהב חרב : **שלף**. ענין הוצאה, כמו (יהושע ה יג) וחרבו שלופה : **הפרשדנה**. הפרש והצואה : **[כג] המסדרונה**. היא האכסדרה המסודרת בכסאות לישיבת אנשים : **בעדו**. כנגדו, כמו (בראשית ז טז) ויסגור ה' בעדו : **ונעל**. רוצה לומר, גם סגרה בהמנעול : **[כד] מסיך**. הוא כנוי לעושה צרכיו, כמו (שמואל א כד ג) ויבא שאול להסך את רגליו, על שם שדרך היושב להפנות, לסכך ולכסות רגליו מחמת צניעות : **[כה] ויחילו**. המתינו, כמו (בראשית ח י) ויחל עוד : **בוש**. ענין איחור, כמו (מלכים ב ח יא) וישם עד בוש : **המפתח**. שם הכלי הפותח המנעול : **[כו] עד**. כמו בעוד : **התמהמהם**. ענין עכבה, כמו

(בראשית מג י) לולא התמהמהנו : **השעירתה**. שם מקום : **[ל]** **ותכנע**.
מלשון הכנעה : **[לא]** **במלמד הבקר**. הוא המקל שבראשו, תקועה כעין
מחט הנקרא דרבן, ובו מלמד ומורה הבקר לחרישה :

שופטים פרק-ד

[ג] **ברזל**. חזקים כברזל : **[ו]** **מקדש נפתלי**. שם מקום בנחלת נפתלי :
[ז] **המונו**. הוא ענין עם רב, על שם שקול המייתם רבה : **[ט]** **אפס**. רק :
תפארתך. שבחך : **ימכור**. ימסור : **[י]** **ויזעק**. ענינו אסיפה הבאה בזעקת
המאסף, וכן (לקמן יח כג) מה לך כי נזעקת : **[יד]** **קום**. הוא ענין זרוז :
[טו] **ויהם**. מלשון מהומה : **[יח]** **סורה**. ענין נטיה מן המקום :
בשמיכה. היא כסות עב ויוצאים ממנה ציציות, וכתרגום יונתן : בגונכא,
וכן (מלכים ב ח טו) ויקח המכבר, תרגם יונתן : גונכא : **[יט]** **צמאתי**.
מלשון צמאון : **נאד**. שם כלי מה : **[כ]** **ושאלך**. מלשון שאלת מה : **פה**.
בהאהל הזה : **[כא]** **יתד**. מסמר : **המקבת**. שם כלי, ובו מכין ביתד לנעצו
בארץ, וכן (ישעיהו מד יב) ובמקבות יצרהו : **בלאט**. בהסתר ובחשאי,
כמו (רות ג ז) ותבא בלט ותגל מרגלתיו : **ותתקע**. נעצה ותחבה : **ברקתו**.
הוא צד גובה הפנים, וכן (שיר השירים ד ג) כפלח הרמון רקתך, ונקראת
כך למיעוט הבשר שבה, כמו (בראשית מא יט) ורקות בשר : **ותצנח**. ענין
נעיצה, כמו (לעיל א יד) ותצנח מעל החמור : **נרדם**. מלשון תרדמה ושינה
: **ויעף**. ענין יגיעה : **[כד]** **וקשה**. רוצה לומר : וחזקה :

שופטים פרק-ה

[א] **ותשר**. מלשון שירה : **[ב]** **בפרע פרעות**. ענין נקמה, כי (במדבר לא
ב) נקום נקמת, תרגמו : אתפרע פרענותא : **[ג]** **האזינו**. הטו אוזן לשמוע
: **רזנים**. ענין שררה, כמו (תהלים ב ב) ורוזנים נוסדו יחד : **[ד]** **בצעדך**.
מלשון צעדה והלוך : **נטפו**. מלשון טפטוף ושפיכה : **עבים**. עננים :
[ה] **נזלו**. ענין נטיפה, כמו (במדבר כד ז) יזל מים מדליו : **[ו]** **חדלו**. מנעו
: **ארחות**. נתיבות, דרכים ושבילים : **עקלקלות**. מלשון מעוקל ומעוקם :
[ז] **פרזון**. ערי פרזי, מבלי חומה סביבה : **שקמתי**. מלשון קימה :
[ח] **לחם**. מלשון מלחמה : **שערים**. עיירות, כמו (דברים יז ב) באחד
שעריך : **מגן**. תריס : **ורמח**. כידון : **[ט]** **לחוקקי**. הגדולים יקראו
'מחוקקים', כי הם משימים החוקים : **[י]** **אתנות**. נקבות החמורים :
אחרות. לבנות, כמו (יחזקאל כז יח) וצמר צחר : **מדין**. מלשון דין : **שיחו**.
דברו, כמו (דברי הימים א טז ט) שיחו בכל נפלאותיו : **[יא]** **מחצצים**.

מלשון חצים : **משאבים**. מלשון שאיבת המים : **יתנו**. ענין דבור, כי (דברים ו ז) ושננתם, תרגומו : ותתנון, וכן (לקמן יא מ) לתנות לבת יפתח : **פרזונו**. מלשון פרזון : **יב** **עורי**. מלשון הערה והתעוררות : **ושבה שביך**. מלשון שביה : **יג** **ירד**. ענין ממשלה, כמו (תהלים קי ב) רדה בקרב אויביך : **שריד**. שיר, כמו (ירמיהו מב יז) שריד ופליט : **לאדירים**. כמו באדירים, למי"ד במקום הבי"ת, וכן (ויקרא כז ז) ונפלו לפניכם לחרב, ומשפטו : בחרב : **יד** **מני**. מן, והיו"ד נוספת : **בעממיד**. מלשון עם : **משכים**. כי הכתיבה עשויה במשיכת הקולמוס : **שבת**. רוצה לומר, קולמוס : **טו** **ושרי**. כמו ושרים : **ברגליו**. עם הלוכו, ואחריו, וכן (לעיל ד י) ויעל ברגליו : **בפלגות**. ענין חלוקה, כמו (בראשית י כה) נפלגה הארץ : **חקקי**. מלשון חקיקה, וענינו מחשבה : **טז** **המשפתים**. מלשון שפה, וענינו גבול, וכן תרגם יונתן : תחומין, וגם הוא תרגום של גבול, וכן (שם מט יד) רובץ בין המשפתים : **שרקות**. הונח על הקול הבאה בקבוץ השפתים, וכן (ישעיהו ה כו) ושרק לו, והוא שאול על כל המקנה : **יז** **יגור**. יאסף, כמו (תהלים נט ד) יגורו עלי עזים : **אניות**. באניות : **לחוף**. לשפת הים, וכן (דברים א ז) בחוף הים : **יח** **חרף**. ענין בזיון : **מרומי**. מלשון רם : **יט** **על מי**. עד מי : **בצע**. ענין חמדה, כמו (תהלים ל י) מה בצע בדמי : **כ** **ממסלותם**. מלשון מסילה ודרך : **כא** **גרפם**. ענין כבוד וטאטא, כי (שמות לח ג) : היעיס תרגם אונקלוס מגרופיתא, ורצונו לומר שטפם : **תדרכי**. מלשון דרך והלוך : **נפשי**. רוצה לומר, אני בעצמי : **עוז**. כמו בעוז : **כב** **הלמו**. ענין הכאה, כמו (ישעיהו מא ז) הולם פעם : **עקבי**. הוא סוף הרגל : **מדהרות**. כן יקרא דריסת ודליגת הסוס בכת, כמו (נחום ג ב) וסוס דהר, וכפל המלה לרוב הדהרות : **אביריו**. מלשון אביר וחזק : **כג** **אורו**. מלשון ארור : **מרוז**. שם מקום : **כה** **בספל**. באגן, והוא כלי מה, וכן (לקמן ו לח) מלא הספל מים : **אדירים**. רוצה לומר, גדולים וחשובים : **חמאה**. הוא שומן החלב : **כו** **ליתד**. הוא המסמר : **להלמות**. ענין הכאה : **עמלים**. מלשון עמל וטורח : **מחקה ראשו**. הסירה ראשו, בדברי רבותינו זכרונם לברכה (בבא בתרא פט א) אין מוחקין במקום שגודשין, ורצונו לומר אין מעבירין דבר מה על המדה, להסיר הגודש : **ומחצה**. ענין נגוע ומוכה, כמו (תהלים קי ו) מחץ ראש : **וחלפה**. ענין העברה מעבר לעבר, כמו (ישעיהו ח ח) וחלף ביהודה : **רקתו**. הוא המקום שאצל העין : **כז** **כרע**. ענין נפילה על הברכים : **שדוד**. נבוז ונאבד, כמו (שם לג א) ואתה לא שדוד : **כח** **בעד**. נגד : **נשקפה**. ענין הבטה, כמו (בראשית כו ט) וישקף אבימלך, ואמר בלשון גפעל, על כי גם היא נשקפה למביטים בה : **ותיבב**. ענין יללה, כי (במדבר י ה) תרועה, תרגם אונקלוס : יבבא, וקול התרועה היא כיללה : **האשנב**. הוא כעין חלון, כמו (משלי ז ו) בעד אשנבי נשקפתי : **בשש**. ענין איחור, כמו (שמות לב א) בשש משה : **פעמי**. צעדה והלוך, כמו (תהלים פה יד) וישם לדרך פעמיו : **כט** **תענינה**. כל אחת תענה ותשיב : **ל** **רחם רחמתיים**. רוצה לומר, עלמה ושתי עלמות, וקראן בלשון בזיון, על שם הרחם : **לראש גבר**. רוצה לומר, לכל איש : **רקמה**. מעשה רוקם

בהרבה מיני צבעים : **רקמתים**. רוצה לומר, בשתי פנים, בהעבר מזה ובהעבר מזה, וחלוקה זה מזה, והוא כמו מעשה חושב :

שופטים פרק-ו

[ב] ותעז. מלשון עז וחזק : **המנהרות**. ענין אורה, כמו (איוב ג ד) ואל תופע עליו נהרה, והם מערות ולהם חלון יבוא בו אור היום : **המצדות**. מבצרים חזקים, כמו (שמואל ב ה ז) מצדת ציון : **[ג] אס**. כאשר : **[ד] יבול**. צמח האדמה, כמו (תהלים סז ז) ארץ נתנה יבולה : **מחיה**. ענייני צורך חיי הבריות, כמו (בראשית מה ה) למחיה שלחני : **[ה] כדי ארבה**. כארבה, ומלת 'די', יורה ענין רבוי : **[ו] וידל**. מלשון דל ועני : **[ז] אדות**. תרגומו : עסק : **[ט] לחציכם**. ענין דחק : **[יא] האלה**. שם אילן מה : **חבט**. ענין דישה במקל, כמו (ישעיהו כח כז) במטה יחבט קצח : **בגת**. מקום דריכת הענבים נקרא גת : **להניס**. להבריח : **[יב] החיל**. ענין כח : **[יג] בי**. ענין בקשה : **מצאתנו**. מצאה אותנו : **נטשנו**. עזבנו : **[יד] הלא**. המלה ההיא יורה על הזרוז : **[יח] תמש**. ענין הסרה, כמו (יהושע א ח) לא ימוש ספר התורה : **[יט] ואיפת**. שם מדה בת שלש סאים : **בסל**. שם כלי מה : **והמרק**. הרוטב, כמו (ישעיהו סה ד) ומרק פגלים : **בפדור**. הוא דוד נחושת, כעין יורה, וכן (במדבר יא ח) ובשלו בפרור : **[כ] הלז**. הזה, כמו (בראשית כד סה) מי האיש הלזה : **[כא] המשענת**. המטה שנשען עליה : **הצור**. הסלע : **ותאכל**. ותשרף : **[כב] אהה**. ענין צעקת יללה : **על כן**. על אשר : **[כד] עודנו**. מלשון עוד : **[כה] פר השור**. הכפל לתוספת ביאור, כמו (ויקרא טז ג) פר בן בקר : **[כו] המעוז**. מלשון עת וחוזק, והוא הסלע : **במערכה**. מלשון עריכה וסדור : **[כח] נתץ**. נשבר וכתות : **[לד] ויזעק**. ענין אסיפה, על כי בא בזעקת המאסף, וכן (לקמן יח כג) מה לך כי נזעקת : **[לו] ישך**. יש אתה, רוצה לומר, יש הדבר הזה שאתה מושיע וכו' : **[לז] מציג**. מעמיד, כמו (שמות י כד) צאנכם ובקרכם יוצג : **גזת הצמר**. צמר הגזוז ונתלש : **חרב**. יובש : **[לח] ויזר**. ענין הוצאת דבר בלוע, כמו (ישעיהו נט ה) והזורה תבקע אפעה : **וימץ**. ענין מציצה, וכן (ישעיהו טז ד) אפס המץ : **הספל**. שם כלי מה :

שופטים פרק-ז

[א] מגבעת המורה. שם מקום : **[ג] ויצפר**. תרגום של 'בוקר' הוא 'צפרא', וכן (יחזקאל ז ז) באה הצפירה, ורצונו לומר ישכים בבוקר : **[ד] ואצרפנו**. מלשון צרוף וזקוק : **[ה] ילק**. ענין לחיכה בלשון, כמו

(מלכים א כא יט) ילקו הכלבים : **[ח]** **צדה**. מזון : **החזיק**. אחז : **[יא]** **החמשים**. המזוינים, וכן (יהושע א יד) תעברו חמשים : **[יב]** **נפלים**. חונים, כמו (בראשית כה יח) על פני כל אחיו נפל : **[יג]** **צליל**. מלשון צלי, ורצונו לומר חררה אפויה על הגחלים : **מתהפך**. מתהפך ומתגלגל, כי בעת הגלגול יתהפך מעבר לעבר : **[יד]** **איש**. רוצה לומר, גדול וחשוב : **[טו]** **שברו**. רוצה לומר, פתרונו, כי החלום הוא דבר סתום וסגור, ועל ידי הפתרון ישובר ויופתח : **[טז]** **ויחץ**. ענין חלוקה והפלגה : **ראשים**. רוצה לומר, חלקים, כמו (בראשית ב י) והיה לארבעה ראשים : **וכדים**. שם כלי מה : **רקים**. ריקנים : **ולפדים**. עץ דולק וקשור בו שלהבת, כמו (ישעיהו סב א) כלפיד יבער : **[יט]** **האשמרת**. הלילה נחלקת לשלשה חלקים, ויקראו אשמורות על שם שנחלקה לשלשה כתות מלאכים, וכל כת שומר זמנו לומר בה שירה (ברכות ב ב) : **התיכונה**. מלשון תוך, רוצה לומר, האמצעית : **ונפוץ**. ענין שבירה עם הפזור, וכן (תהלים קלז ט) ונפץ עולליך : **[כא]** **תחתיו**. במקומו : **[כב]** **על טבת**. עד טבת, והוא שם מקום : **[כג]** **ויצעק**. ענין אסיפה, על כי באה בצעקת המאסף : **[כה]** **אל מדין**. את מדין :

שופטים פרק-ח

[ב] **עוללות**. הם הענבים הפחותים הנלקטים בסוף, כמו (ישעיהו יז ו) ונשאר בו עוללת : **מבציר**. תחילת הלקיטה תקרא 'בציר', כמו (דברים כד כא) כי תבצור כרמך : **[ג]** **רפתה**. מלשון רפיון : **רוחם**. רוח הכעס, כמו (קהלת ז ט) אל תבהל ברוחך לכעוס : **[ה]** **ככרות**. לחם השלם נקרא ככר : **ברגלי**. עמי ואחרי : **[ז]** **ודשתי**. מלשון דישה : **את קוצי**. עם קוצים : **הברקנים**. מין קוצים : **[ט]** **אתך**. מלשון נתיצה : **[י]** **שלף**. ענין הוצאת החרב מתערה, כמו (יהושע ה יג) וחרבו שלופה : **[יא]** **השכוני באהלים**. הם הערביים השוכנים תמיד באהלים : **[יג]** **החרס**. השמש, כמו (איוב ט ז) האומר לחרס ולא יזרח : **[טז]** **וידע**. תרגם יונתן : ותבר, וכן (יחזקאל יט ז) וידע אלמנותיו : **[יח]** **איפה**. איה פה, ורצונו לומר, מי מאתנו דומה לתארם : **[יט]** **לו**. ענינו כמו אם, וכן (שם יד טו) לו חיה רעה : **[כא]** **ופגע**. עניינו מכת מות, כמו (שמואל ב א טו) גש פגע בו : **השהרנים**. מין תכשיט, כמו (ישעיהו ג יח) והשביסים והשהרנים, כי עשויה כדמות ירח, ותרגום של 'ירח' @ הוא 'סיהרא' : **[כד]** **נזם**. היא תכשיט החוטם : **[כו]** **והנטפות**. שם תכשיט נוטף ותלוי מול הלב, כמו (ישעיהו ג יט) הנטפות והשירות : **הענקות**. תכשיט סביב הצואר, כמו (משלי א ט) וענקים לגרגרתך : **[לא]** **ופילגשו**. אשה המיוחדת לאיש בלא כתובה ובלא קדושין : **[לג]** **בעל ברית**. שם עבודה זרה מה :

שופטים פרק-ט

ג עליו. בעבורו : **ד** ריקים. ריקנים מכל מעלה : **ז** ופחזים. מהירים במעשיהם מבלי דעת, כמו (בראשית מט ד) פחז כמים, והוא הפוך מן חפזון : **ה** נחבא. מלשון מחבואה, רוצה לומר, נטמן : **ו** עם אלון. סמוך לאלון : **ז** בעלי. ענין אדון, וכן (יהושע כד יא) בעלי יריחו : **ט** החדלתי. ענין מניעה : **י** דשני. מלשון דשן ושמן : **יא** לנוע. מלשון תנועה : **יב** מתקי. מלשון מתוק : **יג** תנובתי. פריי, כמו (איכה ד ט) מתנובת שדי : **יד** תירושי. ייני : **יז** האטד. מין קוץ, וכן (בראשית נ י) גרן האטד : **יט** ותאכל. ותשרף : **כ** אש. רוצה לומר, להב המחלוקת : **כב** וישר. מלשון שררה : **כג** רוח רעה. רוצה לומר, שנאה ומריבה : **כד** חמס. גזל : **כז** ויבצרו. הוא תלישת הפרי, כמו (דברים כד כא) כי תבצר כרמך : **כח** ויזרכו. להוציא היין מן הענבים, דורכים והולכים על גביהם : **כט** הלולים. שמחות, ובדברי רבותינו זכרונם לברכה (כתובות א) מחמת הלולא : **ל** צבאך. צבאות עם : **לא** צרים. מלשון מצור : **לב** עליך. בעבורך : **לג** ופשטת. ענין פזור, כדרך הנלחמים : **לד** ראשים. חלקים : **לה** טבור. מיצוע הארץ וגבהו נקרא 'טבור', על שם שהטבור והוא השרר שבאדם הוא בגובה הגוף ובאמצעיתו, וכן (יחזקאל לח יב) על טבור הארץ : **לו** לח איה אפוא. הוא כפל ענין במלות שונות : **לז** פיד. מאמרך : **מג** ויחצם. ויחלקם : **מו** צריח. מגדל גבוה יקרא 'צריח', וכן (שמואל א יג ו) ובסלעים ובצריחים, והוא מלשון הרמת קול, כמו (ישעיהו מב יג) יריע אף יצריח, כי הצופה העומד על מגדל גבוה צריך להשמיע דברו בהרמת קול : **מח** הקרדמות. גרזן שמבקעין בו עצים, כמו (שמואל א יג כ) את קרדמו : **מט** שוכת. ענף גדול. ובמשנה (בבא קמא י ב) לא יקוץ את השוכה, והוא מלשון סכך : **נ** ויציתו. מלשון הצתה והבערה : **נא** ומגדל עז. ומגדל חזק : **נג** פלח. כן נקרא אבן הרחיים, כמו (איוב מא טז) כפלח תחתית : **נד** רכב. הוא האבן העליון מהרחיים, הרוכב על התחתית : **נז** ותרץ. מלשון רציצה ושבירה : **נח** גלגלתו. ראשו, כמו (דברי הימים א י י) ואת גלגלתו : **נד** לי. עלי : **נז** ויזקרהו. ענין תחיבה בגוף, וכן (ישעיהו יג טו) כל הנמצא ידקר :

שופטים פרק-י

א דודו. שם איש : **ב** עירים. כן יקרא החמור בעודו קטן, כמו (זכריה ט ט) עיר בן אתונות : **ג** עירים. תניינא : כמו ערים, ובדרך צחות אמר 'עירים', לזווג עם עירים שזכר : **ד** וימכרם. רצה לומר, מסרם : **ה** וירעצו. ענין שבירה, כמו (שמות טו ו) תרעץ אויב : **ו** וירצצו. אף הוא

ענין שבירה, כמו (ישעיהו מב ג) קנה רצוץ : **[ט]** ותצר. מלשון צר ודחק : **[טז]** ותקצר. מלשון קצר : **נפשו**. רצונו, כמו (בראשית כג ח) אם יש את נפשכם : **[יז]** ויצעקו. ענין אסיפה הבא בצעקת המאסף : **[יח]** יחל. יתחיל :

שופטים פרק-יא

[ג] טוב. שם אדון הארץ, וכן מצינו (רות ג יג) אם יגאלך טוב : **[ו]** לקצין. ענין שררה, וכן (ישעיהו ג ו) קצין תהיה לנו : **[יז]** אבה. רצה, כמו (דברים כה ז) לא אבה יבמי : **[יח]** ויחננו. כמו ויחנו, והנוי'ן נוספת, כמו (דברים ו יז) תשמרון : **[כא]** ויירש. מלשון ירושה : **[כג]** הוריש. ענין גירושין : **תירשנו**. מלשון ירושה : **[כד]** כמוש. שם עבודה זרה : **הוריש**. גרש : **נירש**. מלשון ירושה : **[כה]** הרוב רב. מלשון מריבה : **[כז]** ובבנותיה. הכפרים הסמוכים לה : **על ידי**. אצל מקומות : **[לג]** ויכנעו. מלשון הכנעה : **[לד]** בתפים ובמחלות. שמות כלי ניגון : **[לה]** אהה. ענין צעקת יללה : **הכרע הכרעתני**. מלשון כריעה ונפילה : **בעוכרי**. ענין השחתה ובלבול, כמו (יהושע ז כה) מה עכרתנו : **פציתי**. פתחתי, כמו (ישעיהו י יד) ופוצה פה : **[לו]** אחרי. ענינו כמו הואיל, וכן (יחזקאל כ לט) ואחר אם אינכם שמעים : **[לז]** הרפה. מלשון רפיון : **[לט]** מקץ. מסוף : **ידעה**. הוא כינוי לשכיבה וביאה, וכן (במדבר לא יז) ידעת איש : **חק**. דבר קבוע : **[מ]** מימים ימימה. משנה לשנה, כמו (שמות יג י) ושמרת וכו' מימים ימימה : **לתנות**. ענין שיחה ודבור, כמו (לעיל ה יא) שם יתנו צדקות ה' :

שופטים פרק-יב

[א] ויצעק. ענין אסיפה : **[ד]** פליטי. ענין שיור, כמו (יהושע ח כב) שריד ופליט, ורצונו לומר פחותים ובזוים, שאינם אלא שיריים : **[ו]** שבלת. כן יקרא מרוצת המים, כמו (תהלים סט ג) ושבולת שטפתני : **יכין**. רוצה לומר, לכוין, והוא מלשון הכנה, וכן (דברים יג ט) אמת נכון הדבר : **כן**. רוצה לומר, כמו שהוא ראוי, ודוגמתו (במדבר כז ז) כן בנות צלפחד דברת : **[יז]** עירם. כן יקראו החמורים בעודם קטנים :

שופטים פרק-יג

[ד] **יין ושכר**. רוצה לומר, יין חדש ויין ישן : **[ה]** **ומורה**. הוא התער, על שם שמשליך את השער, והוא מלשון (שמות טו ד) ירה בים, וכן נאמר בשמואל (א א יא) ומורה לא יעלה : **נזיר**. ענין הפרשה, כמו (ישעיהו א ד) נזורו אחר, על שם שפירש עצמו מתענוגי העולם : **יחל**. יתחיל : **[ו]** **לאישה**. לבעלה : **אי מזה**. איה המקום אשר יאמר עליו מזה הוא, וכן (בראשית טז ח) אי מזה באת : **[ז]** **הנד**. הנה את : **[ח]** **ויעתר**. ענין הרבות תפלה, וכן (בראשית כה כא) ויעתר יצחק : **בי**. ענין בקשה : **ויורנו**. וילמדנו, כמו (מיכה ד ב) ויורנו מדרכיו : **[יב]** **משפט**. הנהגה, וכן (שמואל א כז יא) וכה משפטו : **[יד]** **מגפן היין**. לפי שיש גפן שדה, כמו שכתוב (מלכים ב ד לט) וימצא גפן שדה, לזה אמר 'מגפן היין' : **[טו]** **נעצרה**. נעכבה, כמו (מלכים א יח מד) ואל יעצרכה הגשם : **[יז]** **מי שמך**. כמו (בראשית לב כב) מה שמך : **[יח]** **פלאי**. מכוסה ונעלם, כמו (דברים יז ח) כי יפלא : **[כ]** **הלהב**. שלהבת : **[כג]** **לו**. אם, כמו (לעיל ח יט) לו החיתם : **[כה]** **ותחל**. מלשון התחלה : **לפעמו**. ענין צעדה והלוך, כמו (לעיל ה כח) פעמי מרכבותיו : **במחנה דן**. שם מקום. על שם שחנו שם בני דן בעת שהלכו למלחמה על ליש, כמו שכתוב בזה הספר (יח כז) :

שופטים פרק-יד

[ג] **האין**. וכי אין : **ישרה**. מלשון ישר וטוב : **[ד]** **תאנה**. עלילה, כמו (מלכים ב ה ז) מתאנה הוא לי : **[ה]** **כפיר אריות**. ארי בחור : **[ו]** **ותצלח**. ועברה, כמו (שמואל ב יט יח) וצלחו הירדן : **וישסעהו**. ענין קריעה לשנים, כמו (ויקרא א יז) ושסע אותנו בכנפיו : **[ז]** **ותישר**. מלשון ישר : **[ח]** **מימים**. מסוף ימים, ולא פירש כמה, או 'ימים' רוצה לומר, שנה : **ויסר**. סר ממקום מהלכו : **מפלת**. נבלת הארי במקום מפלתו : **עדת דבורים**. אסיפת דבורים, ואמר 'עדת' בלשון שאלה, וכן (משלי ל כו) שפנים עם לא עצום : **בגוית**. בגוף, כמו (שמואל א לא יב) גוית שאול : **[ט]** **וירדהו**. ענין הלקיחה ממקום דבוקו, וכן (ירמיהו יו) רדנו לא נשוב, בדברי רבותינו זכרונם לברכה (שבת קוז ב) רדיית הפת : **[יא]** **מרעים**. חברים ושושבינים : **[יב]** **אחודה**. ענין דבר הסתום שקשה לדעתו : **סדינים**. שם מלבוש מה : **חליפת בגדים**. יקראו כן, כי דרך להחליפם בכל פעם : **[טו]** **ויגד לנו**. רוצה לומר, לצרכנו : **[יז]** **הציקתהו**. ענין צרה ודחק, כמו (ישעיהו ח כב) מעוף צוקה : **[יח]** **יבא**. ענין שקיעה, כמו (בראשית כח יא) כי בא השמש : **החרסה**. השמש, כמו (לעיל ח יג) מלמעלה החרס : **לולא**. אם לא : **חרשתם**. מלשון חרישה, גם היא מענין חתירת המחשבה והעיון בדבר, כמו (משלי ג כט) אל תחרוש על רעד רעה

: **[יט]** **ותצלח**. ועבר, כמו (שמואל ב יט יח) וצלחו הירדן : **חליצותם**. ענין שליפה, כמו (דברים כה י) חלוץ הנעל, ורצה לומר הבגדים שחלץ מהם, או הבגדים יקראו כן, כאשר יקראו חליפות על שם שמחליפים בכל פעם, וזהו בהסרת ושליפת הבגדים שהוא לבוש בהם, ולזה יקראו גם חליצות :

שופטים פרק-טו

[א] **מימים**. מסוף ימים, או מסוף שנה : **ויפקד**. ענין זכירה והשגחה, כמו (שמות ג יז) פקוד פקדתי : **[ב]** **תחתיה**. במקומה : **[ד]** **לפידיים**. כן נקרא העץ אשר יקשר בו שלהבת, וכן (ישעיהו סב א) כלפיד יבער, וקראם על שם סופם, כי כשהבעיר בהם האש נעשו לפידיים : **ויפן**. הפנה : **בתוך**. באמצע, כמו (במדבר לה ה) והעיר בתוך : **[ה]** **בקמות**. היא התבואה המחוברת לקרקע : **מגדיש**. תבואה קצורה מונחים זה על גב זה : **כרם זית**. פרדס מאילני זית : **[ח]** **שוק**. הוא פרק האמצעי מן הרגל : **ירך**. הוא פרק העליון : **בסעיף**. הוא שן הסלע, כמו (ישעיהו ב כא) ובסעיפי הסלעים, והוא לשון מושאל מענף האילן הקרוי 'סעיף', כמו שכתוב (שם יז ו) בסעיפיה פוריה, ועל שם שבולטת מהסלע, כענף מן האילן : **[ט]** **וינטשו**. ענין פזור, כמו (שמואל ב ה כב) וינטשו בעמק רפאים : **בלחי**. אמר על שם סופו, שקראו רמת לחי : **[יב]** **תפגעונו**. ענין מכת מות, כמו (שמואל ב א טו) גש פגע בו : **[יג]** **עבתים**. חבלים, עבות, שזורים בשלשה כפולים : **[יד]** **ותצלח**. ועברה : **וימסו**. מלשון המסה והמגה : **אסוריו**. קשוריו שנאסר בהם : **[טו]** **לחי**. כך שם עצם מה מעצמות הראש : **טריה**. לחה, כמו (ישעיהו א ו) ומכה טריה : **[טז]** **חמור חמרתים**. צבור צבורים, כמו (שמות ח י) חמרים חמרים : **[יט]** **המכתש**. הגומא שהשן יושב בה עשוי כמכתשת, והוא שם כלי שדוכין בו בשמים. עין. מעין :

שופטים פרק-טז

[ב] **ויתחרשו**. ענין שתיקה, כמו (במדבר ל ה) והחריש לה, או הוא מענין חתירת המחשבה, כמו (משלי ג כט) אל תחרוש על רעך רעה : **[ג]** **המזוזות**. הם העמודים מצדי הפתח, מזה ומזה : **ויסעם**. מלשון נסיעה, רצה לומר, עקרם ממקומם : **[ה]** **פתי**. ענין הסתה והרבות דברים : **ואסרנוהו**. מלשון מאסר : **לענותו**. מלשון עינוי : **[ז]** **יתרים לחים**. חבלים משבטים לחים, כמו (איוב ל יא) יתרי פתח : **חרבו**. יבשו,

כמו (בראשית ח יג) חרבו המים : **וחליתני**. תרגם יונתן : ואחלוש : **[ט] וינתק**. ענין ההעתק והקריעה לשנים, וכן (ירמיהו ה ה) נתקו מוסרות : **פתיל**. חוט כפול ושזור, כמו (במדבר טו לח) פתיל תכלת : **הנערת**. הוא פסולת הפשתן המנערים ומשליכים ממנה בעת הנפוץ, כמו (ישעיהו א לא) והיה החסון לנערת, ורצה לומר, חוט המנוער מהפסולת, שהוא נוח להשרף בקל : **בהריחו**. מלשון ריח, ועל דרך הרחבה והפלגה ידבר : **[י] התלת**. ענין לעג ושחוק, כמו (שמות ח כה) אל יוסף פרעה התל : **[יג] תארגי**. מלשון אריגה : **מחלפות**. הם קווצות ותלתלי שער הראש, ועל כי יוחלפו בהתגלחם יקראו מחלפות : **המסכת**. הוא השתי כשהוא מסודר וערוך על יתד האריג, ובמשנה בנגעים (יא ט) בנפש המסכת והמסדר השתי יקרא מיסך, כמו (משנה שבת ז ב) והמיסך והעושה שתי בתי נירין : **[יד] ותתקע**. ענין נעיצה בחוזק רב, כמו (לעיל ד כא) ותתקע את היתד : **ביתד**. הוא יתד הארוג, והוא עץ עגול שלפני האורג יכרוך עליו בגלגולו את חוטי השתי המסודר לאחר האריגה, ובמשנה (כלים כא א) נקרא כובד התחתון : **וייקץ משנתו**. ענין ההערה מהשינה : **ויסע**. עקר ממקומו : **[טז] הציקה**. מלשון צוקה וצרה : **ותאלצהו**. תרגם יונתן : ודחקתיה, ואין לו דומה במקרא : **[יז] מורה**. תער : **[יט] ותישנהו**. מלשון שינה : **ותחל**. מלשון התחלה : **[כ] ואנער**. ענין היקיצה בהתעוררות רב ובגבורה : **[כא] וינקרו**. נקבו, כמו (ישעיהו נא א) מקבת בור נקרתם : **בנחשתים**. בשלשלאות נחושת : **[כב] ויחל**. מלשון התחלה : **לצמח**. הוא תחלת הגדול : **[כד] ויהללו**. ושבחו : **מחריבו**. מלשון חורבן וכליון : **[כו] המחזיק**. האוחז : **והמישני**. מלשון משוש ונגיעה בדבר מה, כמו (תהלים קטו ז) ידיהם ולא ימישון : **נכון**. נשען על מכונו : **[כט] וילפת**. ענין אחוזה, כמו (רות ג ח) ויחרד האיש וילפת : **התוך**. האמצעית, כמו (במדבר לה ה) והעיר בתוך :

שופטים פרק-יז

[ב] אלית. מלשון אלה וקללה : **[ג] פסל ומסכה**. 'פסל', דמות עבודה זרה הנעשה במלאכת יד, 'ומסכה', עבודה זרה על ידי יציקת המתכת : **[ה] אפוד**. עשוי בדמות אפוד שבמקדש : **ותרפים**. עשויים הם בצורת אדם ומדברים על ידי קסם : **וימלא**. ענין חנוך, כמו (שמות כט ט) ומלאת יד אהרן. (ז) גר. דר : **[י] לימים**. לשנה, כמו (ויקרא כב כט) ימים תהיה גאלתו : **וערץ**. מענין סדור, כמו (שמות מ כג) ערץ לחם : **ומחיתך**. פרנסה, הצורך לחיי האדם : **[יא] ויואל**. ורצה, כמו (שמות ב כא) ויואל משה :

שופטים פרק-יח

[ב] מקצותם. מלשון קצין, כמו (במדבר יא יא) ותאכל בקצה המחנה, ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (ספרי בהעלותך פה) בקצינים שבמחנה : **לרגל.** לחפש, וכן (דברים א כד) וירגלו אותה : **[ג] הלם.** לפה, כמו (שמות ג ה) אל תקרב הלם : **[ו] נכח.** נגד : **[ז] לישה.** הוא 'לשם' האמור ביהושע (יט מז) ובשתי השמות היתה נקראת : **שקט.** יושב במנוחה : **עצר.** ענין מניעה, כמו (שמואל א כא ו) אשה עצורה לנו : **[ט] מחשים.** שותקים, כמו (קהלת ג ז) עת לחשות : **[י] כי.** אם : **כל דבר.** בשום דבר : **[יז] ויענו.** הוא תחלת הדבור, כמו (דברים כו ה) וענית ואמרת : **[יט] החרש.** שתוק, כמו (במדבר ל ה) והחריש לה : **לשבט ולמשפחה.** המה שמות מורדפים, כי גם השבט יקרא משפחה : **[כא] הכבודה.** הדבר שתנועתו כבדה ומתאחר ללכת : **[כב] נזעקו.** נקבצו בזעקת המקבץ, וכן (לעיל ד י) ויזעק ברק : **וידביקו.** השיגו, והיו קרובים ודבוקים להם : **[כה] יפגעו.** ענין מכת מות, כמו (שמואל ב א טו) גש פגע בו : **ואספתה.** ענין כליון מן העולם, כמו (במדבר כ כב) יאסף אהרן : **[כט] ואולם.** ואבל :

שופטים פרק-יט

[א] בירכתי. בסוף, כמו (שמות כו כב) ולירכתי המשכן : **פילגש.** אשה בלא כתובה ובלא קדושין : **[ב] ותזנה.** עניינו הסרה, כמו (יחזקאל כג מג) עתה וזנו תזנותיה : **עליו.** מעליו : **ימים.** שנה, כמו (ויקרא כח כט) ימים תהיה גאולתו : **ארבעה.** כמו וארבעה : **[ג] וצמד.** זוג, וכן (איוב א ג) צמד בקר : **[ה] סעד.** ענין השענה, ועל שם זה יקרא האכילה סעודה, כי סועד ושווען את הלב מחולשתו, וכמו שכתוב (תהלים קד טו) ולחם לבב אנוש יסעד : **פת.** ענין פרוסה, כמו (ויקרא ב ו) פתות אותם פתים : **[ו] הואל.** התרצה : **נא.** עתה : **[ז] ויפצר.** ענין התחזקות ההסתה, כמו (בראשית יט ג) ויפצר במאד : **[ח] והתמהמהו.** ענין עכבה ואיחור, כמו (לעיל ג כו) עד התמהמהם : **היום.** השמש קרוי 'יום', כמו (בראשית ג ח) לרוח היום, על שם שבעוד השמש על הארץ, הוא יום : **[ט] רפה.** מלשון רפיון : **לערוב.** מלשון ערב, ורוצה לומר, לשקוע : **[י] אבה.** רצה : **נוכח.** נגד : **חבושים.** ענין קשור הבהמה באזור שלה, כמו (שם כב ג) ויחבוש את חמורו : **[יא] לכה.** ענין לשון זרוז הוא : **[יג] לך.** הוא מלשון הליכה, ועם [ש] היא בלא ה"א וכן (במדבר כג יג) לך נא אתי : **[יד] ותבא.** ושקעה : **[טו] ברחוב.** בשוק, במקום שרבים מצויים : **מאסף.** ענין הכנסה, כמו (דברים יא יד) ואספת דגנך : **[יז] האורח.** ההולך באורח ודרך : **אנה.** לאיזה מקום : **ומאין.** ומאיזה מקום : **[יח] ואת.** כמו ואל : **[יט] מספוא.** כן נקרא דבר המיוחד למאכל בהמה, וכן (בראשית כד לב)

ויתן תבן ומספוא : **ולאמתך**. מלשון אמה ושפחה : **כל דבר**. שום דבר : **[כא] ויבל**. הוא מלשון בלבול וערבוב, כי הדרך לבלול תבואה במספוא, וכן (ישעיהו ל כד) בליל חמיץ : **[כב] בליעל**. בלי עול שמים, רוצה לומר, רשעים : **מתדפקים**. ענין הכאה בנחת על הדלת, כמו (שיר השירים ה ב) קול דודי דופק : **ונדענו**. ענין משכב זכור, כמו (בראשית יט ה) ונדעה אותם : **[כג] אל**. רוצה לומר, לא תעשו : **נא**. עתה : **אחרי**. ענינו כמו הואיל, וכן (לעיל יא לו) אחרי אשר עשה לך ה' נקמות. הנבלה. דבר מגונה וכעור : **[כד] וענו**. הוא כינוי למאנס על השכיבה : **[כה] אבו**. רצו : **וידעו**. ענין משכב : **ויתעללו**. ענין פועל ומעללים, כמו (איכה א יב) אשר עולל לי : **[כז] הסף**. אף האסקופה יקרא סף, כמו המזוזות הנקראים : 'ספים' (ישעיהו ו ד) וכן (מלכים א יד וז) היא באה בסף הבית : **[כח] ואין עונה**. ואין משיב : **[כט] המאכלת**. הסכין, כמו (בראשית כב י) ויקח את המאכלת : **וינתחה**. ענין אבר, כמו (ויקרא א ו) ונתח אותה לנתחיה, ורוצה לומר, חתכה לאברים, ולתוספת ביאור אמר 'לעצמיה', שגם המלה ההיא יורה על האבר, כמו (יחזקאל כד ד) מבחר עצמים מלא, ועל שם שהדרך לנתח האברים לפי העצמות, לזה נקראו האברים 'עצמים' : **[ל] הנהיתה**. מלשון היה :

שופטים פרק-כ

[א] ותקהל. נאספו : **[ב] פנות**. כמו בפנות, והוא מלשון פנה וזוית : **רגלי**. הולכי רגל, לא רוכבים : **שולף חרב**. רוצה לומר, בחרב שלופה : **[ה] עלי**. בעבורי : **דמו**. חשבו, כמו (ישעיהו י ז) והוא לא כן ידמה : **ענו**. הוא האונס, כמו (דברים כב כד) על דבר אשר ענה : **[ו] זמה**. מחשבה רעה, כמו (איוב לא יא) כי הוא זמה, וזהו מה שדימו להרגו : **[ז] הבו**. תנו : **הלום**. פה, כמו (שמות ג ה) אל תקרב הלם : **[ח] נסור**. מלשון הסרה : **[י] לרבבה**. היא עשרת אלפים : **צדה**. מזון : **לבואם**. הלמ"ד במקום בי"ת, וכן (שמואל א כ ל) לבן ישי : **[יב] מה הרעה**. מלת 'מה' מורה על גודל הדבר והפלגתו, כמו (תהלים לא כ) מה רב טובך : **[יג] ונבערה**. ענין פינוי וכליון מן העולם, כמו (דברים יג ו) ובערת הרע מקרבך : **אבו**. רצו : **[טו] ויתפקדו**. מנין : **[טז] בחור**. כל אחד היה נבחר : **אטר וכו'**. רוצה לומר, שמאלי, ודוגמתו באהוד (לעיל ג טו) : **קלע**. ענין השלכת אבנים בכף הקלע, והוא הכלי העשוי לכך : **השערה**. חוט השער : **יחטיא**. ענין חסרון, כמו (מל"א א' כ"א) והייתי אני ובני שלמה חטאים : **[כו] וישבו**. ענין עכבה : **ויצומו**. התענו : **[כח] אחדל**. אמנע : **[כט] ארבים**. יושבים במארב ונסתרים : **[לא] הנתקו**. נעתקו וסרו : **ויחלו**. מלשון התחלה : **במסלות**. דרך כבושה : **[לב] נגפים**. מוכים, כמו (תהלים צא יב) פן תגוף באבן רגלך : **[לג] מגיח**. ענין משיכה והוצאה, כמו (תהלים כב י) אתה גוחי מבטן : **ממערה**. ממקום גלוייה שנוח לכבשה משם, והוא כמו (ויקרא

כ יח) מקורה הערה : **[לז]** **החישו**. מהרו, כמו (תהלים נה ט) החישה מפלט לי : **ויפשטו**. ענין פזור, וכדרך הנלחמים : **לפי**. חדוד החרב תקרא פה : **[לח]** **והמועד**. הזמן, כמו (ירמיהו מו יז) העביר המועד, ורוצה לומר, הודעת זמן בואם : **הרב**. הרבה : **משאת העשן**. עמוד העשן, על שם שנשאת כלפי מעלה : **[מ]** **החלה**. התחילה : **עמוד עשן**. אמר לתוספת ביאור, כי כבר אמר 'והמשאת' : **כליל**. מלשון כל, כמו (ויקרא ו טו) כליל תקטר, ורוצה לומר, עשן שריפת כל העיר : **[מב]** **הדביקתהו**. השיגה אותו והיה דבוק אליו : **[מג]** **כתרו**. מלשון כתר : **הדריכוהו**. מלשון דריכה ורמיסה : **[מה]** **ויעללהו**. מלשון עוללות, והם הנלקטים אחר הבציר, כמו (לעיל ח ב) הלא טוב עללות אפרים : **[מח]** **מתם**. הוא שם לאנושיות, וכולל אנשים ונשים, כמו (בראשית לד ל) מתי מספר : **שלחו**. רוצה לומר, הבעירו, על שם שהאש עושה השליחות שהולך ושורף :

שופטים פרק-כא

[ג] **להפקד**. להחסיר, כמו (במדבר לא מט) ולא נפקד ממנו איש : **[ו]** **וינחמו**. ענין הפוך מחשבה : **נגדע**. ענין כריתה, כמו (ישעיהו י לג) ורמי הקומה גדועים : **[ז]** **תת**. מלשון נתונה : **[ט]** **ויתפקד**. ענין ההשגחה על הדבר, כמו (שמואל א יד יז) פקדו נא וראו מי הלך : **[יא]** **ידעת**. היא כנוי לבעילה, ולתוספת ביאור אמר משכב זכר : **תחרימו**. ענין כריתה וכליון : **[יד]** **חיו**. החיו : **מצאו**. ענין ספוק, כמו (יהושע יז יט) לא ימצא לנו ההר : **כן**. רוצה לומר, כראוי וכצורך, כמו (לעיל יב ו) ולא יכין לדבר כן : **[טו]** **פרץ**. ענין שבירה : **[טז]** **נשמדה**. ענין כליון : **[יז]** **פליטה**. שארית : **ימחה**. ענין מחיקה, כמו (שמות לב לג) אמחנו מספרי : **[יט]** **חג**. הקרבן ייקרא חג, כמו (תהלים קיח כז) אסרו חג בעבתים : **[כא]** **לחול במחולות**. ענין רקידת השמחה, וקרוי בלשון מחול, כי הדרך לזמר אז בחלילים, או רצה לומר, בכלי מחול, וכן (שמות לב יט) וירא את העגל ומחלת : **וחטפתם**. ענין מהירת הלקיחה, כמו (תהלים י ט) יחטוף עני : **[כב]** **חנונו**. ענין רחמנות וחמלה, וכן (שם ד ב) חנני ושמע תפלתי, רוצה לומר, חננו וחמלו למעננו את בני בנימן, ודוגמתו (שמואל ב יח ה) לאט לי לנער, ורצונו לומר, לאט למעני לנער : **תאשמו**. מלשון אשם וחטא : **[כג]** **המחוללות**. המרקדות או המזמרות :